Vesilaitosyhdistys
Vattenverksföreningen VVY

10.10.2022

sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

Viite: HE 196/2022 vp

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi terveydensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Yleiset huomiot hallituksen esityksestä

Vesilaitosyhdistys kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi terveydensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi.

Kiitämme sosiaali- ja terveysministeriötä uuden juomavesidirektiivin kansallisen toimeenpanon laaja-alaisesti ja osallistavasti toteutetusta valmistelusta. Pidämme tiiviissä aikataulussa toteutettua lakimuutosten valmistelua pääosin onnistuneena, joskin valmistelun ja lopullisten lainsäädäntömuutosten valmistumisen kireä aikataulu asetti omat haasteensa vaikutusten arviointiin toimialan kannalta.

Juomavesidirektiivin kansallinen toimeenpano edellyttää muutoksia myös nyt lausuttavana olevien lakien nojalla annettuihin ja uusiin annettaviin asetuksiin, joten monelta osin, esimerkiksi riskienhallinnan tarkemman toteuttamisen ja vedenkäyttäjien tiedottamisen osalta, kokonaismuutoksen arviointi on tässä vaiheessa mahdotonta.

Kokonaisuutena lausuttavana olevat muutokset terveydensuojelulakiin ja vesihuoltolakiin edistävät vedentuotantoketjun riskienhallintaan perustuvan talousveden laadun turvaamisen kautta hanaveden turvallisuutta Suomessa sekä lisäävät vesihuollon läpinäkyvyyttä veden käyttäjille. Esitys myös lisää merkittävästi eri järjestelmiin talousveden toimituksesta koottavaa tietoa ja edellyttää myös tämän tiedon aiempaa tehokkaampaa jakamista eri järjestelmien välillä sekä tiedon hyödyntämistä raportoinneissa. Näiden positiivisten vaikutusten saavuttaminen edellyttää riittäviä resursseja tietojärjestelmien kehittämiseen, helppoa ja turvallista tiedonsiirtoa järjestelmiin ja niiden välillä sekä resursseja järjestelmien ylläpitoon.

Huomiot esityksen vaikutuksista

Esityksellä arvioidaan olevan monenlaisia positiivisia terveydellisiä ja yhteiskunnallisia vaikutuksia. Vesilaitosyhdistys on samaa mieltä näistä esityksen vaikutuksista.

Esityksen toimeenpanon arvioidaan aiheuttavan seuraavia vaikutuksia vesilaitoksille:

- Riskienhallintaan liittyvät kustannukset lisääntyvät etenkin raakaveden laadun lisääntyvän seurannan, tarkentuvan laitosten omavalvonnan sekä uusien muuttujien seurannan vuoksi.

Suomen Vesilaitosyhdistys ry | Finlands Vattenverksförening rf
Ratamestarinkatu 7 B, FI-00520 HELSINKI, puhelin 09 8689 010, faksi 09 8689 0190
vvy@vvy.fi, www.vvy.fi, Y-tunnus 0202570-3

- Uusien talousveden laatumuuttujien raja-arvoihin pääsemiseksi mahdollisesti tarvittavat investoinnit vedenhankintaan ja -käsittelyyn sekä niihin liittyvät lisääntyvät käyttökustannukset.
- Tiedonsiirron järjestäminen talousvettä toimittavan laitoksen omista järjestelmistä valtionhallinnon tietojärjestelmiin edellyttää rajapintojen kehittämistä sekä tiedonsiirron ylläpitoa.
- Laboratorioiden velvollisuutena olevan valvontatutkimustietojen tiedonsiirron kustannukset laskutetaan asiakkailta eli talousvettä toimittavilta laitoksilta.
- Talousvettä toimittavan laitoksen pitää ylläpitää tietojärjestelmiin vedenjakelualueestaan paikkatietoa, mikä aiheuttaa vähäisiä vuotuisia kustannuksia.
- Lisääntyneet tiedottamisvelvoitteet voivat edellyttää muutoksia vesihuoltolaitosten tietojärjestelmiin sekä uusien viestintäkanavien käyttöönottoa, mitkä aiheuttavat lisäkustannuksia. Esimerkiksi kaiken vaaditun tiedon lisääminen vesilaskulle voi edellyttää merkittäviä muutoksia tietojärjestelmiin ja siten vaatia pitkän siirtymäajan ja aiheuttaa kustannuksia.

Edellä listatun mukaisesti esityksen toimeenpano edellyttää talousvettä toimittavilta laitoksilta työtä ja osaamista sekä aiheuttaa uusia kustannuksia, jotka siirtyvät kustannuskattavuusperiaatteen mukaisesti asiakasmaksuihin. Näiden lisäkustannusten lisäksi tulevien vuosikymmenten merkittävät saneerausinvestointitarpeet sekä tällä hetkellä hyödykkeiden ja palveluiden kustannusnousu aiheuttavat nostopainetta vesimaksuihin.

Seuraavassa olemme esittäneet pykäläkohtaisia huomioita terveydensuojelulain muutoksista.

Terveydensuojelulaki 17 § Yleiset laatuvaatimukset

Kannatamme ehdotettua tarkennusta, että kiinteistölle toimitettavan talousveden osalta talousvettä toimittava laitos vastaa siitä, että toimitettu talousvesi täyttää 1 momentissa tarkoitetut vaatimukset siinä kohdassa, jossa kiinteistön vesijohto on liitetty laitoksen vesijohtoverkostoon. Pidämme myös tärkeänä tarkennuksena, että kiinteistön omistajan tai haltijan olisi huolehdittava, että toimitetun talousveden laatu ei heikenny ihmisten terveydelle haitalliseksi kiinteistön vesilaitteiston vuoksi. Vedenlaadun muuttuminen esimerkiksi veden lämpenemisen tai rakennuksen vesilaitteiden vaikutuksesta kiinteistöllä ei ole vesihuoltolaitoksen vaikutuspiirissä.

Terveydensuojelulaki 19 a § Vedentuotantoketjun riskienhallintasuunnitelma

Pykälä velvoittaa talousvettä toimittavan laitoksen laatimaan ja pitämään ajan tasalla koko vedentuotantoketjua koskeva riskienhallintasuunnitelma sellaisten riskien ennalta ehkäisemiseksi ja hallitsemiseksi, joista voi aiheutua terveyshaittaa talousveden välityksellä. Riskienhallintasuunnitelman tulee kattaa koko vedentuotantoketjua koskevat riskit, ja siinä on esitettävä riskienhallinnan kannalta keskeiset tiedot ja tarkoituksenmukaiset menettelytavat riskien poistamiseksi tai vähentämiseksi. Perusteluissa todetaan, että tämä

riskienhallintasuunnitelma vastaa sitä, mitä nykyisin säädetään talousvesiasetuksen 7 a §:n 4–7 alakohdassa.

Talousvettä toimittavan laitoksen pitää esityksen mukaan laatia riskienhallintasuunnitelma käyttämiensä raakavesien osalta. Tämä on siinä mielessä perusteltua, että vesilaitoksen pitää olla tietoinen raakaveden laatuun vaikuttavista riskeistä, jotta se pystyy ottamaan ne omassa toiminnassaan huomioon ja turvaamaan talousveden laadun mahdollisimman tehokkaasti. Talousvettä toimittavalla laitoksella ei kuitenkaan ole käytössään kaikkea tarvittavaa tietoa, jotta se voi tunnistaa kaikki raakaveden laatua uhkaavat riskitekijät, eikä vesilaitos myöskään pysty itse juurikaan toteuttamaan raakaveden suojelemiseksi tarvittavia riskienhallintatoimenpiteitä tai velvoittamaan riskin aiheuttajia toimenpiteisiin. Pykälässä kuvattu yhteistyö riskienhallintasuunnitelman laatimisessa eri tahojen, erityisesti terveydensuojeluviranomaisen sekä ELY-keskusten ja kuntien ympäristönsuojeluviranomaisten, kanssa on siksi tärkeää raakaveden riskienhallinnassa. Vesihuoltolain 4 §:ssä ELY-keskusten ja kuntien ympäristönsuojeluviranomaiset velvoitetaan osallistumaan riskienhallintaan tarvittavien ympäristötietojen kokoamiseen sekä riskienhallinnan toimenpiteiden tunnistamiseen. Lakiesitys ei kuitenkaan velvoita eri tahoja toteuttamaan raakaveden riskienhallintatoimenpiteitä. Perusteluissa on kuitenkin tuotu hyvin esiin muun lainsäädännön nojalla tehtäviä raakavedensuojelun toimenpiteitä, eri tahojen vastuita ja vaikuttamismahdollisuuksia. Raakaveden riskienhallinta tuottaa tietoa ja toimenpiteitä näissä muissa prosesseissa, esim. vesienhoito, luvitus, kaavoitus ja viranomaisvalvonta, huomioon otettavaksi ja toteutettavaksi. Jotta varmistetaan tiedon siirtyminen raakaveden riskienhallinnasta näihin prosesseihin ja tunnistettujen raakaveden riskienhallintatoimenpiteiden toimeenpano niissä, tarvitaan kaikille osallistuville tahoille ohjeistusta ja koulutusta.

Mikäli käytännössä osoittautuu, että lainsäädäntöön esitetyt joustavat kirjaukset ja velvoitteet raakaveden riskienhallintaan osallistuvista tahoista ja selkeiden velvoitteiden puuttuminen riskienhallinnan toimenpiteiden käytäntöönpanon osalta eivät johda riittäviin toimenpiteisiin raakavesien riskienhallinnassa, pitää lainsäädännön vaatimusten tarkentamista tarkastella uudelleen.

Veden oton, käsittelyn, varastoinnin ja jakelun riskienhallinta kattaa pääsääntöisesti toiminnot, joiden riskinarviointiin ja tarvittavien riskienhallintatoimenpiteiden määrittelyyn ja toteuttamiseen talousvettä toimittavilla laitoksilla on riittävät tiedot ja valtuudet. Vesilaitoksilla käytössä oleva WSP-työkalu tarjoaa tähän työhön hyvän ja systemaattisen tuen. Joidenkin talousveden laaturiskien arviointiin ja tarvittavien riskienhallintatoimenpiteiden määrittelyyn voidaan kuitenkin tarvita myös terveydensuojeluviranomaisen osaamista. Toisaalta vesijohtoverkostoon liittyneet voivat aiheuttaa verkostoveden saastumisriskin, esimerkiksi palopostien tai teollisuuden vesijärjestelmien kautta. Myös näiden toimijoiden ja niitä valvovien viranomaisten saaminen tarvittaessa mukaan riskienhallintasuunnitelman laatimiseen on tärkeää ja pykäläehdotus antaa tälle yhteistyölle tuen.

Seuraavassa olemme esittäneet pykäläkohtaisia huomioita vesihuoltolain muutoksista.

4 § Viranomaiset

Pykälässä ehdotetaan velvoitettavan ELY-keskus ja kuntien ympäristönsuojeluviranomaiset osallistumaan tarvittaessa terveydensuojelulaissa tarkoitettuun raakaveden riskienhallintaan tarvittavien ympäristötietojen kokoamiseen sekä riskienhallinnan toimenpiteiden tunnistamiseen. Pidämme tärkeänä viranomaisten osallistumista tarpeen mukaan näihin prosesseihin, jotta varmistetaan tarvittavien tietojen saanti ja raakaveden suojelemiseksi tarvittavien riskienhallintatoimenpiteiden huomioon ottaminen muun lainsäädännön velvoittamissa toimenpiteissä.

15 § Vesihuoltolaitoksen selvilläolo- ja tarkkailuvelvollisuus

Pykälään ehdotetaan lisättävän 2 momentti, joka velvoittaa vesihuoltolaitosta tarkkailemaan terveydensuojelulaissa tarkoitetun vedentuotantoketjun riskienhallinnan perusteella käyttämänsä raakaveden laatua ja toimittamaan raakavesitarkkailun tulokset sekä niihin liittyvien vedenottopisteiden ja havaintopaikkojen sijainti- ja ominaisuustiedot ympäristönsuojelulaissa tarkoitettuun ympäristönsuojelun tietojärjestelmään. Vesilaitokset tarkkailevat käyttämänsä raakaveden laatua toimitettavan talousveden turvallisuuden varmistamiseksi. Pykälän nojalla annettavassa asetuksessa ja/tai ohjeistuksessa on tärkeää ohjata raakavesitarkkailun tarkoituksenmukaiseen ja kustannustehokkaaseen toteuttamiseen siten, että käytetyt resurssin tukevat tehokkaasti ennen kaikkea talousveden turvallisuutta. Pilaaja maksaa periaatteen mukaisesti raakaveden laadulle riskiä aiheuttavien toimijoiden pitää ensisijaisesti vastata raakaveden laadun tarkkailusta oman toimintansa mahdollisten vaikutusten seurannan osalta. Lisäksi viranomaisten toteuttamaan raakavesien yleiseen seurantaan tulisi varata lisää resursseja, jotta raakavesien seurantaa pystyttäisiin toteuttamaan kattavammin myös siltä osin, kun se ei kuulu pilaantumisen vaaran aiheuttajille tai seurantavastuuta ei pystytä kohdentamaan vaaran aiheuttajalle.

Raakavesitarkkailun tuloksia voi tulla kaupallisten laboratorioiden lisäksi vesilaitosten omasta laboratoriosta ja jatkuvatoimisilta mittareilta. Tiedonsiirron ympäristöhallinnon tietojärjestelmiin on oltava mahdollisimman vaivatonta näistä erilaisista laitostenkin järjestelmistä ja tiedonsiirtoon tarvittavien rajapintojen rakentamiseen pitää varata riittävä siirtymäaika. Lisäksi on huolehdittava, että eri tahojen suorittaman raakaveden laadunseurannan tulokset toimitetaan ja kootaan tietojärjestelmiin ja, että nämä tiedot ovat helposti myös laitosten käytettävissä. Näin varmistetaan, että kaikki seuranta ja siihen käytetyt resurssit tukevat kattavan kuvan muodostumista raakavesien laadusta.

16 § Tiedottamisvelvollisuus

Lakiehdotuksen mukaan ”Talousvettä toimittavan vesihuoltolaitoksen on lähetettävä asiakkaalle vähintään kerran vuodessa laskun yhteydessä tai muutoin helposti saatavissa olevassa muodossa tiedot laitoksen toimittaman talousveden laadusta, hinnasta ja kulutuksesta.” Annettavassa asetuksessa ja/tai ohjeistuksessa on syytä tarkentaa mitä tietojen lähettäminen tarkoittaa. Kustannus- ja ympäristövaikutusten kannalta olisi tärkeää mahdollistaa kunkin laitoksen toimintatapoihin, tietovaatimuksiin ja asiakkaiden mieltymyksiin soveltuvat tiedon lähettämisen toimintatavat, esimerkiksi paperi- tai sähköisen laskun

yhteydessä, asiakaslehdessä tai tekstiviestilinkkinä sähköiseen lisätietoon. Tärkeintä on, että direktiivin tavoite lisätä tiedottamista ja vedenkäyttäjien tietoisuutta talousvedestä toteutuu. Mikäli laitosten nykyiset viestintäkanavat eivät täytä myöhemmin tarkentuvia velvoitteita tietojen lähettämisen tavoista, on mahdollistettava riittävä siirtymäaika vaatimusten täyttämiseen. Esimerkiksi laskun yhteyteen tulevien tietojen kokoaminen vesihuoltolaitoksen eri tietojärjestelmistä ja saattaminen vaadittuun muotoon voi edellyttää muutoksia useisiin järjestelmiin ja järjestelmien välisten rajapintojen muodostamista. Järjestelmistä riippuen tämä voi edellyttää jopa yli vuoden työn.

Laki ympäristönsuojelulain 222 §:n muuttamisesta

Ympäristönsuojelun tietojärjestelmään toimitetaan tietoa monen viranomaisen ja jatkossa myös vesihuoltolaitosten toimesta ja tämä tieto on ympäristönsuojelulain 4 momentin mukaan monien viranomaisten käytettävissä salassapitosäännösten estämättä. Käytännössä on toisinaan käynyt niin, että vesilaitosten luottamuksellisina ja toiminnan turvallisuuden kannalta herkkinä pidettyjä tietoja on luovutettu kolmannelle taholle viranomaisen toimesta. Ympäristönsuojelun tietojärjestelmässä pitää varmistaa, että kaikki luottamukselliseksi tai salaiseksi luokiteltu tieto leimautuu siten, että tieto luottamuksellisuudesta näkyy selvästi kaikille järjestelmän käyttäjille, eikä tätä tietoa päädy julkisiin järjestelmiin tai jaeta eteenpäin.

Osmo Seppälä
toimitusjohtaja

Riina Liikanen
vesiasiain päällikkö